

VEB VA VEB-DIZAYN TUSHUNCHASI

**Bahromova
Aziza Bahrom
qizi**

**Qashqadaryo viloyati
Koson tuman 1- son kasb hunar maktabi
Informatika va axborot texnologiyalari fani o'qituvchisi**

Annotatsiya: Ushbu maqolada veb va veb-dizayn tushunchasi, veb va veb-dizaynning boshlanishi, veb sayt turlari xususida so'z yuritildi.

Kalit so'zlar: Veb, veb-dizayn, sayt, tarmoq, internet, ilova, interfeys, xizmat

Veb dizayn (inglizchadan web design) — veb-saytlar, veb-illovalar uchun veb-foydalanuvchi interfeyslari loyihalangan dizayn turi. U nisbatan yosh kasb bo'lib, O'zbekistonda hali keng tarqalmagan. Internetda katta miqdordagi foydalanuvchi oqimiga erishish uchun bo'lgan raqobat veb-dizaynerlarga bo'lgan talabning ortishiga sabab bo'lmoqda. Veb-dizayn veb-saytlarni ishlab chiqarish va ularga xizmat ko'rsatishda ko'plab turli ko'nikmalar va fanlarni o'z ichiga oladi.

-standartlashtirilgan kod va xususiy dasturiy ta'minotni o'z ichiga olgan mualliflik;

-foydalanuvchi tajribasi dizayni (UX dizayni);

-qidiruv tizimini optimallashtirish.

Asosan, dizaynerlar veb-dizaynning ko'plab sohalarini birlashtirgan jamoalarda ishlashadi. Ya'ni jamoada har bir soha odami ishlaydi, fikr almashadi. Bizga unchalik tanish bo'lmagan veb-dizayn juda yaqin tarixga ega. U grafik dizayn, foydalanuvchi tajribasi va multimedia san'ati kabi boshqa sohalar bilan bog'lanishi mumkin, ammo texnologik nuqtai nazardan ko'proq mos keladi. Bu odamlarning kundalik hayotining katta qismiga aylandi. Internetni animatsion grafikalar, turli tipografiya uslublari, fon, video va musiqasiz tasavvur qilish qiyin.

Veb va veb-dizaynning boshlanishi

1989-yilda Tim Berners-Li CERNda ishlagan vaqtida global gipermatn loyihasini yaratishni taklif qildi, keyinchalik u World Wide Web nomini oldi. 1991-yildan 1993-yilgacha "World Wide Web" yaratildi. Matnli sahifalar faqat oddiy chiziqli brauzerlarda ko'rinardi. 1993-yilda Mark Andreessen va Erik Bina Mosaic brauzerini yaratdilar. O'sha paytda bir nechta brauzerlar mavjud edi, ammo ularning aksariyati Unix-ga asoslangan va matnli sahifalarni foydalanuvchiga yetkazib berishi qiyin edi. Bu paytgacha tasvirlar yoki tovushlar kabi grafik dizayn elementlariga integratsiyalashgan yondashuv mavjud emas edi. Mosaic brauzeri bu qolipni buzdi. Endi gipermatn shunchaki hujjat emas, balki grafik dizaynga ega jurnalga o'xshardi.

1994-yilda Andreessen Mosaic Communications Corporation tuzildi, keyinchalik u Netscape Communications, Netscape 0.9 brauzeri sifatida tanildi. Netscape an'anaviy standartlash jarayonini hisobga olmagan holda o'zining HTML teglarini yaratdi. Masalan, Netscape 1.1 fon ranglarini o'zgartirish va veb-sahifalardagi jadvallar bilan matnni formatlash uchun teglarni o'z ichiga olgan. 1996-1999-yillar davomida brauzerlar urushi boshlandi, chunki Microsoft va Netscape brauzerlar ustunlik uchun kurashdilar. Bu vaqt ichida sohada ko'plab yangi texnologiyalar, xususan, kaskadli uslublar jadvallari(CSS), JavaScript va Dynamic HTML(DHTML) mavjud edi. Umuman olganda, brauzer raqobati ko'plab ijobiy oqibatlariga olib keldi va veb-dizaynning tez sur'atlarda rivojlanishiga yordam berdi.

Veb-dizayn rivojlanishi

1996-yilda Microsoft o'zining birinchi raqobatbardosh brauzerini chiqardi, u o'zining xususiyatlari va HTML teglari bilan to'la edi. U, shuningdek, uslublar jadvallarini qo'llab-quvvatlovchi birinchi brauzer bo'lib, u o'sha paytda noaniq mualliflik texnikasi sifatida qaralgan va bugungi kunda veb-dizaynning muhim jihati hisoblanadi. Jadvallar uchun HTML belgilash dastlab jadval ma'lumotlarini ko'rsatish uchun mo'ljallangan.[5] Dizaynerlar HTML jadvallarini murakkab, ko'p ustunli ko'rinishlarini yaratish haqida o'ylab ko'rishdi. HTML saytlari o'zlarining dizayn imkoniyatlari bilan cheklangan edi, hatto HTMLning oldingi versiyalarida ham. Murakkab dizaynlarni yaratish uchun ko'plab veb-dizaynerlar murakkab jadval tuzilmalaridan foydalanishlari kerak edi. CSS 1996-yil dekabr oyida W3C tomonidan taqdim etilib, tartibni qo'llab-quvvatlash(ya'ni bir ketma-ketlik, jadval ko'rinishi asosida saytlarga elementlar qo'shish) uchun kiritilgan.[6] Bu HTML kodining ko'rinishini ancha yaxshi tomonga o'zgartirdi, veb-saytlarga kirish imkoniyati yaxshilandi. XXI asrning boshidan beri Internet odamlar hayotiga tobora ko'proq kirib borgan. Keyinchalik, veb-texnologiyalar ham o'zgardi. Odamlarning internetdan foydalanish va kirish usullarida ham sezilarli o'zgarishlar ro'y berdi va bu saytlar dizaynini o'zgartirdi.

Brauzerlar urushi tugaganidan beri yangi brauzerlar chiqarildi. Ularning aksariyati ochiq manba bo'lib, ular tezroq rivojlanishga moyil va yangi standartlarni ko'proq qo'llab-quvvatlaydi. Ko'pchilik yangi variantlarni Microsoft Internet Explorer-dan yaxshiroq deb hisoblaydi.

W3C HTML (HTML5) va CSS (CSS3), shuningdek, har biri yangi, lekin individual standart sifatida yangi JavaScript API-lari uchun yangi standartlarni chiqardi. HTML5 atamasi faqat yangi versiyaga ishora qilish uchun ishlatiladi. HTML va JavaScript-ning ba'zi API-larida undan yangi standartlar to'plamiga (HTML5, CSS3 va JavaScript) murojaat qilish uchun foydalanish odatiy holga aylangan.

Veb-saytlarni yaratishning ikki yo'li mavjud: statik yoki dinamik.

Statik veb-saytlar

Statik veb-sayt — veb-saytning har bir sahifasi uchun noyob faylni saqlaydi. Har safar bu sahifa so'ralganda, xuddi shu tarkib qaytariladi. Ushbu tarkib veb-saytni loyihalash paytida bir marta yaratiladi. Odatda qo'lda mualliflik qilinadi, garchi ba'zi saytlar dinamik veb-saytga o'xshash avtomatlashtirilgan yaratish jarayonidan foydalansa ham, natijalari tugallangan sahifalar sifatida uzoq muddat saqlanadi. Bu avtomatik ravishda yaratilgan statik saytlar Jekyll va Adobe Muse kabi generatorlar

bilan 2015-yilda yanada ommalashdi. Statik veb-saytning afzalliklari shundaki, ularni joylashtirish osonroq, chunki ularning serveri server tomonidagi skriptlarni bajarish uchun emas, balki faqat statik tarkib kodlariga xizmat qilishi kerak edi. Bu kamroq server xotirasini talab qilardi. Ular, shuningdek, arzonroq server uskunasi sahifalarga tezroq xizmat ko'rsatishi mumkin edi. Arzon veb-xosting dinamik xususiyatlarni taklif qilish uchun kengaytirilganligi sababli, bu afzallik kamroq ahamiyat kasb etdi va virtual serverlar qisqa vaqt oralig'ida arzon narxlarda yuqori ishlash imkonini berdi. Deyarli barcha veb-saytlar ba'zi statik tarkibga ega, chunki rasmlar va uslublar jadvallari kabi qo'llab-quvvatlovchi aktivlar, hatto yuqori dinamik sahifalarga ega veb-saytlarda ham odatda statik bo'ladi.

Dinamik veb-saytlar

Dinamik veb-saytlar tezda yaratiladi va veb-sahifalarni yaratish uchun server tomoni texnologiyasidan foydalanadi. Ular odatda o'z mazmunini bir yoki bir nechta orqa ma'lumotlar bazalaridan chiqaradilar: ba'zilar katalogni so'rash yoki raqamli ma'lumotlarni umumlashtirish uchun relyatsion ma'lumotlar bazasi bo'ylab ma'lumotlar bazasi so'rovlaridir, boshqalari kattaroq kontent birliklarini saqlash uchun MongoDB yoki NoSQL kabi hujjat ma'lumotlar bazasidan foydalanishi mumkin. Masalan, blog postlari yoki viki-maqolalari.

Dizayn jarayonida dinamik sahifalar ko'pincha statik sahifalar yordamida masxara qilinadi yoki simli ramkalanadi. Dinamik veb-sahifalarni ishlab chiqish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar to'plami server tomoni va ma'lumotlar bazasini kodlash, shuningdek, mijoz interfeysi dizaynini o'z ichiga olgan statik sahifalarga qaraganda ancha kengroqdir. Hatto o'rta hajmdagi dinamik loyihalar ham deyarli har doim jamoaviy harakatdir.

Dinamik veb-sahifalar birinchi marta ishlab chiqilganda, ular odatda Perl, PHP yoki ASP kabi tillarda kodlangan. Ulardan ba'zilar, xususan, PHP va ASP, "shablon" usulidan foydalangan, bunda server tomonidagi sahifa to'ldirilgan mijoz sahifasining tuzilishiga o'xshardi va ma'lumotlar "teglar" bilan belgilangan joylarga kiritiladi. Bu Perl kabi sof protsessual kodlash tilida kodlashdan ko'ra tezroq rivojlanish vositasi edi. Ushbu ikkala yondashuv ko'plab veb-saytlar uchun kontentni boshqarish tizimlari kabi yuqori darajadagi ilovalarga yo'naltirilgan vositalar bilan almashtirildi. Ular umumiy maqsadli kodlash platformalari ustiga qurilgan va veb-sayt vaqt ketma-ketligi bo'yicha blog, tematik jurnal yoki yangiliklar sayti, wiki yoki foydalanuvchi forumi kabi taniqli modellardan biriga muvofiq tarkibni taklif qilish uchun mavjud deb taxmin qiladi. Ushbu vositalar bunday saytni amalga oshirishni juda oson va hech qanday kodlashni talab qilmasdan, faqat tashkiliy va dizaynga asoslangan vazifani bajaradi. Tarkibning o'zini (shuningdek, shablon sahifasini) tahrirlash ham saytning o'zi, ham uchinchi tomon dasturlari yordamida amalga oshirilishi mumkin. Barcha sahifalarni tahrir qilish imkoniyati faqat foydalanuvchilarning ma'lum bir toifasiga (masalan, ma'murlar yoki ro'yxatdan o'tgan foydalanuvchilar) taqdim etiladi. Ba'zi hollarda anonim foydalanuvchilarga ma'lum veb-kontentni tahrirlashga ruxsat beriladi, bu kamroq uchraydi (masalan, forumlarda - xabarlarni qo'shish). Anonim o'zgarishlarga ega saytlarga misol sifatida Vikipediya-ni keltirish mumkin.

Xulosa o'rnida shuni aytish kerakki, insonlar uchun qulay va foydali veb-sayt dizaynini yaratish uchun malakali veb-dizayner eng so'ngi texnologik (grafika

yoʻnalishi yoki dasturlash boʻyicha) yangiliklardan boxabar boʻlishi darkor. Aksariyat hollarda malakali dizaynerlar dizayn studiyalarida faoliyat olib borishadi.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. Georgina, Lester „Different jobs and responsibilities of various people involved in creating a website“ (19-mart, 2008-yil). Qaraldi: 19-iyun, 2022-yil.

2. „NCSA Mosaic — революционный браузер, популяризовавший World Wide Web“ (22-aprel, 2016-yil). Qaraldi: 19-iyun, 2022-yil.

3. Jennifer Niederst Robbins. „Web Design in a Nutshell“. Qaraldi: 26-iyun, 2022-yil.

4. „Microsoft Internet Explorer web browser available“ (30-aprel, 1996-yil). Qaraldi: 25-iyun, 2022-yil.

5. Types Of Design, Guide To Different Designs“ (24-mart, 2020-yil). Qaraldi: 1-iyul, 2022-yil.

6. „Typography Font Design & Style Guide for UI“ (2-oktabr, 2019-yil). Qaraldi: 1-iyul, 2022-yil.

7. DeXPeriX. „Продвинутый Jekyll“ (Rus tili) (26-avgust, 2017-yil).